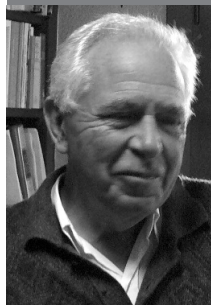

La ratlla de Cerdanya, una fractura o una unió?

Diu una cançó: "Meitat de França, meitat d'Espanya,
no hi ha altra terra com la Cerdanya."

"No hi ha altra terra com la Cerdanya", sí. "Meitat de França,
meitat d'Espanya", no. La Cerdanya és una i és totalment catalana.

Aquesta unitat geogràfica es pot verificar també en el domini de la història que segueix la voluntat estatal de trencar-la, de posar una ratlla al bell mig de la plana cerdana. Fins al final del segle XVIII, només l'elit social utilitza les nacionalitats francesa o espanyola si hi pot trobar un interès financer (per escapar a l'impost), un interès de poder (per dominar la gent) o un interès de prestigi (per guanyar un títol nobiliari). La gent, ella, sap utilitzar la ratlla amb el contraban però sense pensar una mica que representa una separació entre els homes de la nostra terra. És la mateixa llengua, la mateixa agricultura, els mateixos sants, la mateixa manera de viure. Per al passatge tampoc, la ratlla no pot existir. El 1795, París vol prohibir el passatge dels ramats d'una banda a l'altra de la ratlla. Delcasso, de la Cabanassa, diu que ha llegit el Tractat dels Pirineus i que diu que poden passar. Els funcionaris de París li contesten que l'han llegit també i que no és possible. Quins mentiders! El tractat parla molt poc de la Cerdanya però podem veure que París no entén res de l'originalitat secular de la vida cerdana. La mateixa exigència apareix el 1943, quan els alemanys volen prohibir també el passatge dels animals tot i que són tan amics amb el govern de Franco com amb el del mariscal Pétain. Li contesten encara que aquí no es pot fer. Històricament no hi ha cap ratlla per als cerdans que volen menjar peixos de Cotlliure o beure vi de la plana rossellonesa. Es troba a l'Arxiu de Puigcerdà l'any 1819 un decret de Ferran VII que vol fer pagar un dret d'importació pel vi del Rosselló. La resposta cerdana és immediata: "Dicho pahis de la Cerdaña se ha considerado en todos tiempos en los ramos del comercio como a inseparable e intimamente unido con el de Rosellón y Conflent."

Jean-Louis
Blanchon, historiador

Però, com es deia de Toledo, *la ciudad de las tres culturas*, podem dir de la Cerdanya que és la comarca de les tres cultures. La puresa total només existeix en el teatre clàssic francès amb la llei de les tres unitats. Quan es vol la puresa total, malament! És amb aquesta voluntat de puresa francesa que Lluís XIV de França va prohibir l'ús del català a Catalunya Nord l'any 1700. I tindrà la vergonya de dir que és el país que l'ha demanat. És amb aquesta voluntat de puresa espanyola que Felip V va imposar a Catalunya la llei de Nova Planta el 1714. És amb aquesta voluntat de puresa que les monarquies espanyoles van foragitar els jueus i els moros. És amb ella que la monarquia francesa va obtenir l'emigració dels protestants persecutats. Aquestes voluntats reials sempre són sinònim d'empobriment humà, econòmic i cultural. La característica de la Cerdanya és precisament el contrari, l'acceptació de totes les cultures. La muntanya d'Osseja encara té escrits ibers. Podem veure a Angostrina un altar romà. Bolvir té un extraordinari retaule del gòtic internacional. L'arquitectura de sant Domènec de Puigcerdà data de l'arribada del gòtic francès durant el reialme de Mallorca. Quasi cada església de Cerdanya té una talla de sant Isidre llaurador, el sant de Madrid. Trobem a l'església d'Osseja una finestra romànica molt catalana i una volta gòtica d'inspiració més francesa. A Palau el retaule de la Mare de Déu de la Llet, del pintor català Jaume Serra, dona prova de la seva inspiració italiana. A Palau encara, el retaule de 1668 de Santa Maria de Bell-lloc, comprat al segle XIX, fa mostra d'un estil clarament francès. Podem veure a Nauja el miracle de sant Jaume del penjat despenjat, molt conegut en tot el camí europeu de Compostel·la. Existeixen a casa nostra exemples de qualitat de l'arquitectura mundial modernista del 1900. El maig de 1931, un mes després de la proclamació de la Segona República, va venir a Puigcerdà una música de Tolosa de Llenguadoc: L'Harmonie de Toulouse. Va tocar *La Marseillesa*, *L'himne de Riego* i *La Internacional*. Això sí que és molt cerdà, l'acceptació de tot, i fins a l'internacionalisme. Em recordo que un barceloní havia dit al gran poeta català de Cerdanya Jordi Pere Cerdà: "Has escrit: 'Això no és la meva tassa de te'. És una expressió francesa. A Barcelona diríem: 'No és un sant de la meva devoció'". No hauria fet un cerdà aquesta observació barcelonina. Aquí no és un problema de barrejar expressions o mots d'una banda o de l'altra, com la utilització de la paraula *carotte* en lloc de pastanaga. La cultura cerdana és una cultura d'acceptació, de respecte de l'altre, sigui d'aquí o de fora.

Evidentment aquesta situació geogràfica, històrica i cultural original comporta riscos. Si la Cerdanya va aprofitar la proximitat i la riquesa de les cultures veïnes, va patir també de la seva situació fronterera amb guerres freqüents i interminables des de sempre. Els castells de la vall de Querol, de Puigcerdà, de Sant Martí dels Castells, de Llo i tants altres en fan fe. Segui amb els incendis d'esglésies el 1198 pel comte de Foix i Arnau de Castellbò; sigui al segle XVI amb les incursions dels exèrcits francesos o hugonots a la vall de Querol; sigui al segle XVII amb la guerra dels Segadors, la destrucció de les muralles de Puigcerdà i l'edificació de Montlluís; sigui amb la batalla del coll de la Perxa del 1793 o les exaccions dels exèrcits de Napoleó, tota la nostra història és jalonada de sang i de llàgrimes. I podríem afegir-hi el moment més terrible de la història recent, la retirada dels republicans el febrer de 1939, que en fa oblidar d'altres com la dels reialistes el novembre de 1822 foragitats pels constitucionals del general Espoz i Mina. Adolphe Thiers ens fa una descripció molt

realista de llur baixada cap al Rosselló en condicions molt difícils. Des de 1943 i sobretot els anys següents, coneixem a la Cerdanya l'acció tan valenta dels guerrillers antifranquistes contra el feixisme amb el passatge de jueus i altres fugitius a la vall de l'Aude, la utilització del mas Tartàs a Palau i els combats fronterers particularment a Vallsabollera. Quan, el 1964, l'Estat espanyol es glorifica de *Veinte-i-cinco años de paz*, oblidada l'abnegació de tots aquests herois fins a Caracremada i Quico Sabaté. A Osseja tothom recorda l'acció del guerriller Mas Tío que estava a punt de restablir la república a Llivia el març de 1946 en instal·lar-hi el govern Giral i que va morir *accidentalment*.

A vegades es va parlar de reunificació de la Cerdanya, ja que la frontera i l'enclau de Llivia donen problemes a l'administració francesa i als seus duaners. L'any 1812, quan Napoleó vol incorporar Catalunya a l'Estat francès, apareix el departament del Segre amb la *préfecture* a Puigcerdà. El *Préfet*, Vieville des Essarts, demana sense èxit la incorporació del cantó de Sallagosa a aquest nou departament. D'altra banda, el 1940, després de la victòria franquista i el fracàs francès davant l'Alemanya nazi, Franco demana la tornada de *las Provincias españolas* del Rosselló i de la Cerdanya. Aleshores és l'amic de Hitler i, tot i que dirà el contrari després, hauria entrat en la guerra si Alemanya li ho hagués demanat. El 1941, un jove oficial espanyol surt d'Aja a cavall, travessa Palau, arriba a Osseja, no fa cap cas de la *gendarmérie*, que li diu que no té el dret de passar al territori francès amb l'úniforme espanyol. És evident que hi ha una voluntat de presència militar espanyola en el territori francès. La nit del 29 al 30 de juliol de 1944, la guàrdia civil entra al territori francès, a la Tor de Querol i arriba a Llo amb els alemanys per provar, sense èxit, d'apoderar-se del guerriller Josep Mas. No són els temps de Napoleó i del començament del franquisme que van donar els millors records a casa nostra.

El 1992, la duana va desaparèixer del pont de Bourg-Madame però no la frontera. Si la Cerdanya no la vol, els estats nacionals l'han creada i la volen guardar. Amb tot, la unitat cultural i humana de la Cerdanya escorxada el 1660 és molt viva, amb l'Arxiu Comarcal obert a tots, l'Institut d'Estudis Ceretans, les festes de l'excursionisme català d'Osseja amb la participació activa, entre molts altres, dels nostres amics, Joan Mateu, Tomàs Torrent, Manel Figuera, les excursions patrimonials de Sallagosa, la publicació de la revista bilingüe *Ceretania*, etc. Tot l'estiu s'organitzen visites guiades benèvols a les esglésies de Cerdanya i s'hi troben tantes persones d'una banda com de l'altra. Ja moltes trobades escolars s'han fet entre Bourg-Madame i Puigcerdà, entre Osseja i Llivia. En el món de la salut la cooperació de l'hospital de Puigcerdà amb els metges francesos és encoratjadora. En el de la gestió municipal, molts pobles van construir projectes comuns i tenim molta esperança en el futur. Com a conclusió d'aquest paràgraf, podem esmentar dos moments anuals solemniais d'aquesta voluntat cerdana de viure junts sense la més petita al·lusió a la ratlla, la proclamació del Cerdà de l'Any i la Diada de Cerdanya, que segueix habitualment la diada de Catalunya de l'11 de setembre.

Demanarem amb una altra cançó de concloure la xerrada :

Pel pont de sant Martí, no hi passa, no hi passa

Pel pont de sant Martí, no hi passa cap canó.

Acabem amb una cançó perquè ens agrada cantar els uns amb els altres. Acabem amb l'e-vocació d'un pont perquè la Cerdanya sempre va ser un passatge entre els homes, entre les cultures. Més encara, vam conèixer tantes accions militars destructores que no volem cap altre canó sinó poesies amb el capellà de Bolquera, geografia amb Pau Vila, teatre amb Jordi Pere Cerdà, història amb Jaume Martí Sanjaume, víctima de la bogeria dels homes, esglésies romàniques pertot arreu, i tantes riqueses culturals que fan el que som i que volem ser.